

CITATION

Öz, Satılmış. "Religious understanding and practices of the teachers in terms of religion and religiosity relation" *Journal of Faculty of Theology of Bozok University*. 3,3 (2013/3), pp 61-77.

Din, dindarlık ilişkisi çerçevesinde öğretmenlerin dini anlayış ve yaşayışları

Satılmış Öz

Yrd. Doç. Dr. Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Dinin insanlık tarihi kadar eski olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte din ve dindarlık tanımları ile dindarlık tipolojilerinin farklılaştığı görülmektedir. Bunun belkide en temel nedeni insanların din ve dindarlık anlayışları ile dinî anlayış ve yaşayışları arasında farklılıkların olmasıdır. Sosyologlar tarafından bu farklılaşmalara etki eden birçok neden sayılmaktadır. Bu nedenlerden birisi olarak mesleki farklılaşma ve gerçeklik ile dinî anlayış ve yaşayışın karşılıklı etkileşim halidir. Farklılaşmanın bir diğer önemli nedeni ise eğitim seviyesidir. Bu çalışmamızda belli bir eğitim seviyesine sahip olan öğretmenlerin dini anlayış ve yaşayışları ile bu anlayış ve yaşayışın farklılaşmasının sosyolojik nedenleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din, dindarlık, öğretmen, meslek,

Nitekim bu tanımlamada yaratıcıdan, bu yaratıcının elçisinden ve bu elçi vasıtasıyla gelecek dünya ve ahiret mutluluğundan bahsedilmektedir. Oysa toplumsal olgu olarak var olan dinlerin tamamında bu yapılanmanın, gerek mevcudiyeti gerekse mahiyetleri itibarıyla yer aldığını iddia edemeyiz. Nitekim bazı dinlerde manevî bir varlık olarak kabul edilmiş bir tanrının yerini daha somut mefhumların aldığı görülürken, özellikle semavî olmayan dinlerin genelinde ilâhî elçiden bahsedilmemektedir. Aynı şekilde dinlerin tamamının ahiret mutluluğuna yönelik amaçlarının olduğunu ifade de edemeyiz, bilakis bazıları ahiret inancına

İnsanlığın ne kadar iptidaî dönemlerine gidilirse gidilsin daima bir "din" ile karşılaşıldığı, fertlerin nasıl bir takım gruplar içerisinde yaşamışlar ise aynı şekilde, bir dinî yaşayışı benimsedikleri ve bir takım olağanüstü varlıkların varlığına inandıkları kabul edilmekle birlikte,⁰¹ sosyal bir gerçeklik olan dinin tanımı ve mahiyeti üzerinde bir mutabakatın sağlanamadığı da görülmektedir.⁰²

Din bilimcileri tarafından genel olarak, "Yüce Allah'ın, kullarının kendisi vasıtası ile hakka ulaşmaları için peygamberleri aracılığı ile akıl sahibi insanlara tebliğ ettiği, onları dünya ve âhiret mutluluğuna kavuşturan sistem, Allah'ın koyduğu hükümler"⁰³ olarak tanımlanmakla birlikte, bu tanımın ilâhî dinler ve özellikle İslam dini için geçerli olduğunu, fakat genel olarak inanç sistemlerini ifade etmekte yetersiz kaldığını görmekteyiz.

01. Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, Çev. Turgut Kalpsüz, (Ankara: Ank. Üniv. Basımevi 1964), s.31.

02. İzzet Er, *Din Sosyolojisi*, (İkinci Basım. Ankara: Akçağ Yay., 2008), s. 135.

03. Ahmet Hamdi Akseki, *İslam Dini*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.,1983), s.5.

KAYNAKÇA

Öz, Satılmış. "Din, dindarlık ilişkisi çerçevesinde öğretmenlerin dini anlayış ve yaşayışları" *Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi*. 3,3 (2013/3), ss.61-77.

sahip olmadıkları gibi bazılarının da ölüm sonrası hayat anlayışında farklılıkların olduğu bilinmektedir.

Tarihsel süreçte, toplumların geçirdiği değişim evreleri içinde sosyal bir karaktere sahip olması, inananlarına belli bir takım değerler ve semboller sistemi vererek bir zihniyet kazandırdığı için merkezî bir yer işgal etmiş bulunan din, bu önemi sayesinde başlangıçtan beri sosyolojinin imtiyazlı konuları arasında yerini almıştır.⁰¹

Bununla birlikte dinin sosyologlar tarafından da üzerinde ittifak sağlanmış bir tanımının yapılamadığı görülmektedir. Bunun nedenleri olarak da dinin mahiyeti, tarif eden kimsenin kişiliği, tarifi yapıldığı dönemin genel özellikleri ve o dönemde hâkim olan genel temâyüller gibi etkenler ifade edilmektedir.⁰² Nitekim din, Spencer tarafından; insan zekâsının üstüne çıkan ve her yerde hazır ve nazır olan bir şeyin varlığına inanma,⁰³ şeklinde tanımlanırken, Rudolf Otto tarafından; kutsalın tecrübesi,⁰⁴ August Comte tarafından; daha müspet düşünce şekilleri karşısında silinip ortadan kaybolmaya mahkûm bir ilkel ve büyüsel düşünce tarzı,⁰⁵ Durkheim tarafından; kutsal şeylerle ilgili inanç ve amellerden meydana gelen ve bu inanç ve amellerin

ona inanıp bağlananları manevî bir birlik meydana getiren bir cemaatte birleştiren dayanışmalı bir sistem,⁰⁶ Marx tarafından; halkın ahyonu, baskı altındaki yaratıkların iniltisi, kalpsiz bir dünyanın kalbi, ruhsuz olanın ruhu⁰⁷ şeklinde tanımlanmaktadır.

Wach tarafından da; îlahî herhangi bir fikir olmadan takva fiilinin mevcut olamayacağı, ibadetle ilgili de cüz'î de olsa bir anlatım olmaksızın bir dinde amel olunamayacağı ifade edilmekte ve dinin doktrinler kısmına istinaden teorik anlatımına, ibadetler kısmına tekabül eden pratik anlatımına ve cemaat boyutuna tekabül eden sosyolojik anlatımına dikkat çekilmektedir.⁰⁸

Dinin üzerinde uzlaşmış bir tanımının yapılamamasının en önemli nedeni şüphesiz onun sosyal bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır.

Nitekim dinler toplumsal özelliklere göre farklılıklar arz etmekte, îlahî dinlerin mensuplarının dahi bir takım sosyo-kültürel nedenlerden ötürü inanış ve yaşayış tarzlarında bazı farklılıkların ortaya çıktığı gözlemlenmekle birlikte tarihi bir vakıadır.

Dinin tanımında görülen bu farklılık ve çeşitliliğin dinlerin müntesipleri tarafından da dinin teori, pratik ve sosyolojik yönüyle anlayış ve yaşayış çeşitliliği olarak ifade edildiğini görmekteyiz. Özellikle îlahî dinlerde de temel ritüellere bağlı kalmak koşulu ile bu çeşitliliğe itiraz edilmediği, bilakis bu çeşitliliğin ve farklılığın îlahî planın

01. Mustafa Keskin, "Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4,2, (2004), s.8.

02. Recep Yaparel, "Dinin Tarifi Mümkün mü?", *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, (1987), s.405.

03. Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, (Ankara: AÜ İlahiyat Fak. Yay., 1967), s.45.

04. Kemalettin Taş, "Sosyolojik Din Tanımları", *Din Sosyolojisi El Kitabı*, (Ankara: Grafiker Yay., 2012), s.39.

05. Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, (İstanbul: İnsan Yay., 1998), s.201.

06. Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, s.201.

07. M.Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat*, (İstanbul: İşaret Yay., 1993), s.33.

08. Joachim Wach, *Din Sosyolojisi* Çev. Ünver Günay, (İstanbul: İFAV Yay., 1995), ss.43-61.

bir neticesi olduğu ifade edilmektedir.⁰¹

Dinin tanımında görülen bu karmaşık durum kendisini dindarlığın tanımında da göstermektedir. Nitekim bir insan veya topluluğun diğerlerine göre dindarlık durumlarının açıklık ya da koyuluğunun değerlendirilmesi din ve dindarlıktan ne anlaşıldığına ve tanımlamaların nasıl yapıldığına bağlıdır.⁰² Bir başka ifade ile dindarlık kavramı kişiden kişiye, kültürden kültüre hatta mensup olunan dinin özelliklerine göre değişkenlikler arz edebilir. Nitekim ilahî dinlere mensup olan bir kimsenin dindarlık anlayışı ve ritüelleri ile ilkel kabile dinlerine mensup olan kimselerin dindarlık anlayışları ve ritüelleri arasında farklılıkların olduğu sosyolojik bir olgudur.

Diğer taraftan aynı dine mensup olan kimselerin dahi bir takım farklı teorik inanç ve pratik ritüellere sahip oldukları, hatta bunun zaman zaman grup içi çatışmalara varacak derecede ileri düzeylerde olduğu da bilinmektedir. Dindarlığın tanımlanmasındaki bu güçlük din sosyologlarının dindarlıkları tipolojileştirmelerine, farklı dindarlık şekillerini farklı tipolojiler ile ifade etmelerine neden olmuştur.

Max Weber, farklı toplumsal tabakalara göre farklı dindarlık tiplerinin olduğunu belirterek, bu ayrımı “statü

01. Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Hucurat, 49:13), “Ümmetimin yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bunların içinden bir fırkası ehl-i necat olacaktır.” (Tirmizi, “İman” 18; İbn Mace, “Fiten” 17)

02. M. Emin Köktaş, *Türkiye’de Dini Hayat*, s.62.

tabakalaşması” olarak kavramlaştırmış ve bu doğrultuda değişik meslek gruplarının ve sosyal sınıfların dindarlığı ile ilgili birçok tipolojiler tanımlamıştır. Onun dindarlık tanımlamalarında entelektüellerin ve aydınların, köy, şehir, çiftçi, şövalye ruhlu savaşçıların, burjuva, tüccar ve zanaatkarların, ayıncı, büyüsel dindarlık-dindarlığı gibi kategoriler mevcuttur.⁰³ Yine Mensching, sosyal sınıfları esas alarak geliştirdiği tipolojide göçebe ve asillerin, köylü ve burjuvazi dindarlığından bahsetmektedir.

M. Taplamacıoğlu ise, dînî hayatın yoğunluğunu esas alarak bir dindarlık tipolojisi oluşturmuştur. Bunlar, namaz kılmayan, oruç tutmayan ve cenaze törenleri dışında başka bir törene katılmayan gayri amil dindarlar; içinde bulunduğu topluma göre dînî davranışlarını belirleyen idare-i maslahatçı dindarlar; namazlarını kılan, oruçlarını tutan ve bunların dışında kendi işleriyle uğraşan dînî bütün veya âmil dindarlar; sünnet ve bunların yanında nafil ibadetlerini de yerine getiren, vakitlerinin çoğunu ibadetle geçiren, yenilikleri tenkit eden zarar verici davranışları olmayan sofu dindarlar; normal karşılanacak çoğu şeyi haram olarak kabul eden, yeniliklere karşı olan, şüpheli ve karamsar bir tutumla dinin ve imanın dünyadan bu gidişle silineceğini düşünen softa veya yobaz dindarlar şeklindedir.

Köktaş dindarlığı, “Ampirik bir konu olabilen, insanın mensup olduğu grubun uzlaşmasına uygun dini olarak

03. Max Weber, *Sosyoloji Yazıları Çev.* Taha Parla, (Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul: 1993), ss.277-286.

nitelenebilen tutum, tecrübe, davranış tarzlarının bütünü” olarak tanımlarken, Okumuş, “İnsanın iman-amel temelinde ortaya koyduğu dini tutum, deneyim ve davranış biçimi, yani inanılan dinin emir ve yasakları doğrultusunda yaşamayı ifade eden ve inanç, bilgi, tecrübe/duygu, ibadet, etki organizasyon gibi boyutları olan bir olgu” olarak tanımlamaktadır. Günay ise, dindarlığı, “kutsal olanın yahut onun özel bir formu olmak itibarıyla belli bir dinin muayyen bir zaman ve şartlarda belli bir kişi veya grup ya da toplum tarafından yaşanması” şeklinde ifade ederken, şiddetin azlık veya çokluğu açısından beş tip dindarlık tipolojisi öne sürer.

64

Bunlar; dînî emir ve yasaklara sıkı sıkıya bağlı olup, dînî gereklere dünyevi hayatlarını kapsayacak şekilde bağlanmış bulunanlar için “ateşli dindarlar”, dînî inanç ve geleneklere saygılı ve içten bağlı olup, buna karşılık dînî pratiklere bağlılıklarında düzensizlik hakim olanlar için, “alaca dindarlar”, dînî inançlara az çok saygılı olmakla birlikte, dînî pratiklere yalnızca kolektif dindarlığın doruk noktasına ulaştığı anlarda ilgi gösterenler için “mevsimine göre dindarlar”, dînî inançlara karşı az çok saygılı olmakla birlikte, dînî pratikler yaşantılarında çok az yer tutan, çok ender durumlarda bazı dînî pratikleri yerine getirmelerinin dışında dinle fazla bir ilgileri olmayanlar için “oportünist dindarlar”, ve temel dînî inançlara saygılı olmakla birlikte pratikte dinin yaşantılarında hemen hemen hiçbir yer tutmadığı kimseler için “ilgisiz dindarlar” tipolojisini kullanmaktadır. Biçimine göre dînî

yaşayış tipolojisinde ise Günay, dindarlığı dört ayrı tipoloji içinde değerlendirir. Bunlar; “geleneksel halk dindarlığı”, “seçkinlerin dindarlığı”, “laik dindarlık” ve “tranzisyonel dindarlık”tır.⁰¹

Dindarlık tipolojileri içerisinde en dikkat çekenlerden birisi de Asım Yapıcı tarafından yapılmış olan tipolojidir. Nitekim o dindarlığı, liberal, muhafazakâr, dogmatik ve fanatik olmak üzere dört farklı tipe ayırmaktadır.

Liberal dindarlıktan, genellikle inançlı ve kutsal metinlere saygılı olmakla birlikte, günlük yaşamlarında dinin fazla etkisinin olmadığı, dînî ritüelleri yerine getirirken zaman zaman hassas davranmayabilen, inançlarında da samimiyetin göreceli olduğu kimseleri ifade etmektedir. Bu tipler aynı zamanda dinin sosyal hayata fazla müdahale etmesinden hoşlanmazlar ve dînî metinlerin zaman içerisinde yenilenmesi veya yeniden yorumlanması gerektiğini savunurlar.

Muhafazakâr dindarlıktan ise, liberal dindarlardan farklı olarak günlük yaşamlarında dînî inanç ve tutumların ziyadesiyle yer aldığı, bununla birlikte dînî ritüelleri yerine getirenler olduğu gibi getirmeyenlerin de olduğu, bir kısmının kitabî, bir kısmının da geleneksel dindarlık formlarına bağlı olduğu, seküler söylemleri dine karşı bir tehdit unsuru olarak algılayan, modern dünyanın içine düştüğü buhranların nedenini manevî değerlerden uzaklaşma olarak algılayan, görüşlerinde ilahi determinizmin ağır bastığı dindarlık

01. Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, (Erzurum Kitaplığı, İstanbul: 1999), ss.260-264.

tipini kastetmektedir.

Doğmatik dindarlıktan ise, inançlı ve kutsal metinlere saygılı olan ve günlük yaşamlarında dinin önemli bir yerinin olduğu tipi kastetmektedir. Bu tipoloji içerisinde yer alanların en önemli özellikleri insanları kesin çizgilerle belirlenmiş dindarlık tipolojilerine ayırmaları ve o şekilde itham etmeleri, ara sınıfları görmemeleridir. Fanatik dindarlığı ise, kendi inandıkları değerlere ısrarlı bir bağımlılık gösteren, diğerlerine karşı katı ve müsamahasız davranan dindarlar olarak ifade etmekte ve bu tiplerin bir kısmını patolojik dindar olarak ifade etmektedir.⁰¹

Dinin ve dindarlığın tanımlarının bu kadar farklılaşmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler arasında araştırmacıların olay ve olgulara bakış açıları ve kültürel arka planları ile araştırma konusu olan toplulukların demografik, coğrafi, çevre ve kültürel faktörler gibi özellikleri önemli yer tutmaktadır. Sosyologlar da dini ve dindarlığı etkileyen faktörler arasında, aile, cinselliğe bakış, cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim, coğrafi bölge, kırsal-kent hayatı, sosyo-ekonomik statü gibi etkenleri saymaktadırlar.⁰² Bu nedenlerin yanında göz önünde bulundurulması gereken en önemli özelliklerden birisi de meslekî özelliklerdir.

Sosyal olayların karşılıklı etkileşim içerisinde oldukları sosyologlar tarafından

01. Asım Yapıcı, "Dinî Yaşayışın Farklı Görünüşleri ve Doğmatik Dindarlık", *ÇÜ İlahiyat Fak. Dergisi*, 2,2, (2002), ss.100-106

02. Abdurrahman Kurt, "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", *UÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18,2, (2009), s.3.

genel kabul görmüş bir hadisedir. Dolayısıyla sosyal hayatın en önemli iki unsuru olan din ve mesleki hayatın birbirlerinden etkilenmeleri de kaçınılmazdır. İnsanlar meslekî hayatlarını icra ederlerken dinî kriterlerin etkisi olabileceği gibi, meslekî hayatlarının din ve dindarlık durumlarına etki edeceği de muhakkaktır.

Nitekim Weber'in meslek gruplarının dinî yaşayışa etki ettiğini ve buradan hareketle dinî bir tipoloji geliştirdiğini ifade etmiştik. İcra edilen mesleğin din ve dindarlıkla olan ilişkisi "çevre faktörü" ile izah edilebilir. Ancak bu özellikleri sadece çevre etkeni ile ifade etmek de yetersiz olacaktır. Bu özellik bir yönüyle baskın olan kültür ve düşüncenin insanların hayatının diğer öğelerini de etkisi altına alması halidir.

Diğer bir ifade ile gerek yazılı olsun gerekse geleneksel olsun icra edilen mesleğin yerine getirilmek zorunda olunan ritüelleri zamanla insanların diğer sosyolojik durumlarında da değişime neden olabilir. Topluların dinî anlayış ve yaşayışları da bu etkileşimden nasibini almaktadır. Bu farklılaşmalar dindarın dindarlığının açıklık ve koyuluk durumuna göre farklılıklar arz edebilir. Hatta tarihî süreç içerisinde oluşmuş ve meslekî ritüeller ile dinî ritüeller iç içe geçmiş bir özellik de arz edebilir. İşte insanların mesleki özelliklerinin getirdiği bu yapılanma biçimi zamanla insanların genel hayatlarına sirayet etmekte ve tüm sosyal hayatında olduğu gibi dinî hayatında da bir takım neticeler doğurmaktadır.

Öğretmenlik mesleğinin kendisine

özgü bir durumu bulunmaktadır. O da toplumu yönlendirme, yetiştirme ve yeni kültürel değerler kazandırma görevidir. Bu görevi yaparken dikkat edeceği hususlar Milli Eğitim Bakanlığının gerek yazılı gerekse geleneksel yapısı içerisinde kendisine aktarılmaktadır. Elbette yetiştirme ve yönlendirme görevini icra eden öğretmenin bu görevini ifa ederken kişisel özelliklerinin etkisinden tamamen arî olması beklenemez. Ancak sınırları da belirlenmiş olan bir yapı bulunmaktadır. Bu yapının gerekliliklerine göre de hareket etmek durumundadır. işte bu karşılıklı etkileşim içerisinde Şanlıurfa merkezde görev yapan öğretmenler baz alınarak öğretmenlerin dinî anlayış ve yaşayışları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

66

Araştırmanın bulguları: Demografik özellikler

Araştırma, Şanlıurfa merkezde bulunan ilköğretim (ilkokul, ortaokul) okullarında görev yapan öğretmenlere anket uygulamak suretiyle yapılmıştır. Bu anket uygulamasında deneklerin örneklem teşkil edebilmeleri için bir okulda değil, birden çok ve değişik bölgelerde yer alan öğretmenlere uygulama yapılmıştır. Toplam 261 geçerli anket kabul edilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmaya katılan kişilerin %57.5'i kadın, %42.5'i erkektir. Yine araştırmaya katılanların %10,3'ü 25 yaş ve daha altında, %24.1'i 26 – 30 yaş aralığında, %32.2'si 31 – 35 yaş aralığında, %25.3'ü 36 - 40 yaş aralığında, %8,1'i ise 41 yaş ve üzerinde yer almaktadır. Araştırmaya katılanların %17.2'si

bekâr, %82.8'i evlidir. Yine araştırmaya katılanların %82,8'i eğitim fakültesi mezunu olup diğerleri, ilahiyat, güzel sanatlar, konservatuar, ziraat, beden eğitimi, mühendislik gibi fakültelerden mezunlardır. Dikkat çeken demografik özelliklerden birisi de öğretmenlerin kardeş sayısıdır.

Araştırmaya katılanların %55,6'sı beş ve daha az kardeş iken, %44,2'si beşten daha fazla kardeşi olduğunu beyan etmiştir. Bir başka özellik ise öğretmen olmadan önceki yaşanılan yer ile ilgilidir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %12,6'sı köyde yaşadığını, %24,1'i ilçe merkezinde yaşadığını, %54,1'i il merkezinde yaşadığını, %9,2' si ise büyük şehirlerde yaşadığını ifade etmiştir. Yani anketimize cevap veren ve değerlendirmeye alınan öğretmenlerin %63,3'ü büyük yerleşim yerlerinde yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Sendika üyeliğinin dindarlıkla ilişkisinin olup olmadığı; ya da hangi sendikaya mensubiyetin dinî anlayış ve yaşayışları üzerindeki etkisinin ne düzeylerde olduğu bunlardan da bir dindarlık tipolojisinin çıkarılıp çıkarılmayacağı ayrı bir araştırma konusu olmakla birlikte, araştırmamıza katılanların sendika üyeliği de şu şekilde dağılmaktadır. %37,9'u herhangi bir sendikaya üye olmadığını ifade etmiştir. %34,5'i ise Eğitim Bir Sen'e, %12,6'sı Türk Eğitim Sen'e, %11,5'i Eğitim Sen'e üye olduklarını belirtmişlerdir.

Dinî bilgi düzeyi ve kaynakları

Öğretmenlerin %94,3'ü dinî konulara ilgi duyduğunu, %5,7'si ise dinî konulara karşı herhangi bir ilgi duymadığını belirtmiştir. Yine araştırmamıza

katılanların 78,2'si Kur'an okumayı bildiğini, %21,8'i ise Kur'an okumayı bilmediğini belirtmiştir. Kur'an okumayı bilenlerin %29,9'u her gün düzenli olarak Kur'an okuduğunu, %54,1'i sadece Mübarek gün ve gecelerde okuduğunu, %8'i sadece ramazan ayında okuduğunu %8'i ise hiç okumadığını ifade etmiştir. Yine araştırmamıza katılanların %59,8'i Kuran okuduğunu ama anlamını okumadığını, %26,4'ü anlamını okuduğunu, %9,2'si Kur'an'ı ve anlamını okumadığını ancak radyo ve TV'lerden dinlediğini, %2,3'ü Kur'an'ı ve anlamını okumadığını ifade ederlerken, %2,3'ü Kur'an okumanın gerekli olmadığını düşündüğünü ifade etmişlerdir. Bu dağılımda Kur'an okumayı bilenlerin (%78,2) ve düzenli olarak Kur'an okuyanların (%29,9) dağılımı oldukça dikkat çekicidir. Dinî tecrübenin ifade edilmesinin bu güne kadar yapılan kategorileştirilmelerinde "Okumak" her ne kadar kognitif boyutta değerlendirilse de, İslam dünyasında özellikle de ülkemizde Kur'an okumak "ibadet", "dînî pratik", "dînî duygu yaşama ritüeli" olarak algılanmaktadır. Bu bakımdan bu dağılımı Weber'in meslekler dindarlık ilişkisi kapsamında değerlendirdiğimizde, bu meslek kategorisinin dindarlığını Kur'an okuma ile yaşayan sınıf olduğu ifade edilebilir.

Araştırmaya katılanların dine olan ilgilerinin nereden kaynaklandığı sorusunu verdikleri cevapların arasında dînî sohbet ve konferanslarla, yetiştikleri sosyal çevre ve okudukları dînî kitaplar dikkat çekmektedir. Nitekim tüm dağılımlar içerisinde katıldıkları konferans ve dînî sohbetlerden kaynaklandığını ifade

edenlerin oranı %43,7 ile en yüksek oranda yer almaktadır. Bir diğer dikkat çekici husus ise çevre faktörüdür. Nitekim arkadaş çevresinden, yetiştiği sosyo kültürel çevreden, yakın akrabalarından ve ailesinden orta derecede etkilendiğini ifade edenlerin oranı ortalama %30 ve daha üzerinde yer almaktadır. Bu öğretmenlerin dine olan ilgilerinin kaynağını ağırlıklı olarak sosyal çevrelerinin oluşturduğunu ifade etmesi bakımından önemlidir. Dikkat çeken en önemli özelliklerden birisi de aile faktörüdür. Nitekim öteden beri dînî anlayış ve yaşayışta ailenin önemi belirtilmekte ve birincil sosyal faktör olduğu ifade edilmektedir.⁰¹ Araştırmamıza katılanların da %43,7'si dine olan ilgilerinde ailelerinin etkisinin orta ve daha altında olduğunu ifade etmişlerdir. %56,3'ü ise çok veya pek çok olduğunu belirtmişlerdir.

Bu durum ailenin genel olarak dînî tutum ve davranışlarda etkisini koruduğunu ve insanların din algılarında önemli bir yer tutmaya devam ettiğini göstermekle birlikte birincil faktör olduğu hususunu tartışmaya açmaktadır. Nitekim dînî sohbet ve konferansların etkisini çok ve pek çok olarak işaretleyenlerin oranı %59,8 iken, dini yayınlarda 48,3, yetiştiği çevre olarak belirtenlerin oranı 46,1 olarak belirlenmiştir. TV radyo programlarında ise orta ve üzeri işaretleyenlerin oranı ise %42,4'dür. Bu değişimdeki en önemli faktörlerden birisi kuşaklar arasındaki eğitim farkıdır. Nitekim çok az eğitim

01. Abdurrahman Kurt, *Dindarlığı Etkileyen Faktörler*, s.3.

görmüş olan ailelerin yüksek öğrenim görmüş çocuklarını etkileyebilmeleri ve hayatlarında birincil öneme sahip olmaları tartışmalı bir durumdur. Diğer taraftan artan teknolojik imkânlar da aileleri bireylerin hayatında etkileşim bakımından birincil faktör olmaktan çıkarmaktadır.

Öğretmenlerin dinî bilgilerinin temelinde yazılı kaynakların etkisinin önemli bir yer tutacağı beklenmekteydi. Nitekim okuduğu dinî yayınların dine ilgisindeki etkisinde orta ve üzeri işaretleyenlerin oranı %78,2 çıkmıştır. Bu öğretmenlerin bilginin kaynağı olarak temel kaynaklara verdiği önemi göstermesi bakımından dikkat çekici bir unsurdur. Aynı şekilde dinle ilgili problemlerde her zaman kitaplara başvururum diyenlerin oranı da diğer sıklara oranla en yüksek düzeyde %42,5 olarak gerçekleşmiştir.

Bu sonuçlar gelişen teknolojinin dinî anlayış ve yaşayışta yeni ve farklı etkenleri ön plana çıkarmaya başladığını gösterirken, aynı zamanda geleneksel aile yapısında farklılaşmalara neden olduğu bu farklılaşma içerisinde ailenin etkisini gittikçe kaybetmesini sağlarken teknolojik faktörlerin ön plana çıktığını göstermektedir. Bunda ailelerin dine karşı olan ilgilerinin etkisi de önemli rol oynamaktadır.

Dinî bilgi-ilginin en önemli etkenlerinden birisi de, aidiyetliklerin ve sosyal faktörlerin yeniden yapılandığı dönem içerisinde cemaat ve tarikat gibi dinî grupların ön plana çıkmasıdır. Özellikle sohbet ve konferans faktörünün ön plana çıkması ve en önemli neden gibi

gözükmesi, öğretmenlerin eğitim seviyesinin olduğu kadar dinî grupların yapılanmaları ve yaygınlaşmalarının da etkisini göstermektedir. Bu durumda öğretmenlerin özellikle yükseköğrenim hayatları sürecinde barınma ihtiyaçlarını karşılamada cemaat, vakıf ve tarikat kuruluşlarının etkisi dikkat çekmektedir. Üniversitede barınma ihtiyacını cemaat ve vakıflarla çözenlerin oranı %13,8 çıkmıştır. Ancak dikkat edilmesi gereken bir husus da cemaatsel yapılanmanın etkisi sadece müntesipleri üzerinde değil aynı zamanda “ilgi duyanlar” düzeyinde de kendisini göstermektedir.

Dinî tecrübenin teorik ifadesi: inançlar

Bütün dinlerin tezahürlerinin aşkın bir varlığa olan inancın var olması olduğu, ancak bu aşkın varlığın mahiyeti ve ona inanma şekillerinde bir takım farklılıkların olduğu ve bunun da dinler arasındaki temel farklılıkları ortaya çıkardığı kabul edilmektedir.⁰¹ Aynı şekilde Tanrı algısının çocuklukta oluşmaya başladığı, bireyin çevresi, dini ve kişiliği tarafından şekillenen bir yapı olduğu, Tanrı algısı oluşurken bireye öğretilen dinî temsillerin o bireyin Tanrıya yönelik algısının olumlu veya olumsuz yönde gelişmesini etkileyebildiği, bir dine inanan kişinin, o dinin Tanrı tasavvurundan etkilenerek bir Tanrı imgesi geliştirebileceği kabul edilmektedir.⁰²

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı Allah'ın varlığı ve birliği

01. Zeki Arslantürk, *Kutsalın Dönüşü*, (İstanbul: Ayışığı Kitapları, 1998), s.78.

02. Özlem Güler, “Tanrı Algısı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, *AÜİFD*, XLVIII,2, (2007), s.124.

hususunda sorulan soruya kesinlikle katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bunda dine ilgi duyma ile ya da dinî ritüelleri yerine getirip getirmeme ile herhangi bir ilişkinin de etkili olmadığı görülmüştür. Ancak genel olarak temel itikadî meseleler ve inanılan Allah tasavvuru ile ilgili bir takım farklılıkların bulunduğu görülmektedir.

Nitekim Kur'an, ahiret inancı, peygamber, cennet, cehennem, melekler, kaza ve kader inancı gibi hususlarda inanç düzeyinin oransal olarak küçük kalmakla birlikte farklılaştığı gözlemlenmektedir. Buna ek olarak Kur'an'ın Allah tarafından gönderildiğine kesinlikle inanmıyorum veya kararsızım diyenlerin oranı %4,6, cennet ve cehennemin olmadığına inananların sayısı %6,9, Kur'an'ın bildirdiği her şeyin doğru olmadığına inananların oranı %11,49, yaptığı her türlü iyilik ve kötülüğün melekler tarafından yazıldığına inanmayanların oranı ise %4,6 olarak çıkmıştır.

Bu farklılıkların bir kısmının inanç farklılığından ziyade bilgi farklılığı olduğu ifade edilebilir. Ancak bu bilgi farklılığının araştırma alanımızı teşkil eden ve eğitim seviyesi yüksek olan sosyal grup içerisinde minimum seviyede olduğu düşünülmektedir. Bu inanç farklılıkları daha çok sosyo kültürel durumların neticesi olarak ortaya çıkmakta ve o şekilde kabul görmektedir. Aynı şekilde inanç farklılıklarında bilinçlilik düzeyinin yüksekliği de dikkat çekmektedir.

Fal, büyü, ruh çağırma, şeytan, evliyaların kerametleri gibi inanç şekillerinde ise yine farklılaşmaların

ortaya çıktığı gözükmektedir. Bu farklılaşmada cinsiyet, yaşanan çevre ve dinî bilgilerin kaynakları gibi hususlar ön plana çıkmaktadır. Aynı şekilde bu farklılaşmalar öğretmenlerin dini inanç düzeyini ortaya koyma ve dindarlık tipolojilerinin oluşturulması bakımından da önem arz etmektedir.

Tablo 1: Diğer İnançlara İnanma Sıklığı %

Aşağıdakilerden hangisine ne ölçüde inanırsınız?	Pek Çok %	Çok %	Orta %	Az %	Hiç %
Fal	1,15	1,15	0,00	4,60	93,10
Büyü	4,60	5,75	5,75	8,05	75,90
Ruh çağırma	1,15	2,30	4,60	1,15	90,80
Nazar değmesi	25,30	27,60	19,50	13,80	13,80
Cin	9,20	13,80	20,70	18,40	37,90
Karabasan	12,60	14,90	25,30	14,90	32,20
Şeytan	40,20	25,30	11,50	3,45	19,50
Evliyaların kerameti	44,80	24,10	12,60	11,50	6,90

Nitekim yukarıdaki tablodaki inançlar oluşturulan tipolojilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bu inanç sistemlerinden bir kısmı geleneksel dindarlık yapısı içerisinde yer alırken bir kısmının Kur'an'da belirtildiği bilinmektedir. Buna rağmen inanılmaması Kur'an'a tam manasıyla kavranmadığı anlamını taşıyabileceği gibi dinin temel kaynağından yeterince haberdar olamama anlamını da ifade eder.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, fal, büyü, ruh çağırma gibi inançlarda inanmama oranı yüksek çıkarken, Kuran'da da sık sık bahsedilen cinin inanmama oranı %37,90, şeytana inanmama oranı ise %19,50 çıkmıştır. Buna mukabil nazar değmesine olan inancın ise dengeli bir seyir izlediği görülmektedir.

Dinî tecrübenin pratik ifadesi: ibadetler

Satılmış Öz

Şüphesiz din, mensuplarından inanmanın yanında bir takım ritüelleri yerine getirmelerini de ister. Özellikle büyük dinlerin inançtan sonra önem verdikleri dindarlık boyutu ibadetlere katılma düzeyidir. İslam'da da inanmadan sonra ibadetlere katılmanın önemi sık sık vurgulanır.⁰¹ Joachim Wach da dinî hayatın inanç, ibadet ve sosyolojik anlatımdan ibaret olduğunu belirtmektedir.⁰² Yine aynı şekilde dindarlık tipolojilerinde en önemli özelliklerden birisi olarak ibadetlere katılma düzeyinin ortaya çıktığını belirtmiştik.

Nitekim araştırmamıza katılanların namaz kılma durumları ile ilgili tablo şu şekildedir.

Tablo 2: Namaz Kılma Sıklığı %

Aşağıdaki ifadelerden sizin durumunuza en uygun olanı yazınız.	Her Zaman	Sıklıkla	Ara Sıra	Nadiren	Hiç
Günde 5 vakit namaz kılarım	36,78	20,69	24,1	8,05	10,34
Cuma namazı kılarım	39,08	6,90	12,6	9,20	32,18
Bayram namazı kılarım	47,13	4,60	6,90	8,05	33,32
Teravih namazı kılarım	20,69	22,99	26,4	17,24	12,64

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi İslam dininin temel emirlerinden olan beş vakit namazını aksatmadan kılanların oranı %36,78'dir, buna mukabil hiç kılmayanların oranı ise, %10,34 olarak tespit edilmiştir. Beş vakit namazını hiç kılmayanların oranının Türkiye genelinde yapılan çalışmalara oranla düşük olduğu buna mukabil beş vakit namazını sürekli kılanların oranının ise yüksek olduğu görülmektedir.⁰³ Cuma namazını ve

01. M.Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat*, s.107

02. Joachim Wach, *Din Sosyolojisi Çev. Ünver Günay*, (İstanbul: İFAV Yay., 1995), ss.43-61.

03. M. Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat*, s.107.

bayram namazını hiç kılmayanların oranının yüksek olması bayan deneklerden kaynaklanmaktadır. Erkek denekler içerisinde Cuma ve bayram namazını hiç kılmayanların oranı %5,40'dür.

Oruç ibadetini her zaman yerine getirenlerin oranı %88,51, ara sıra yerine getirenlerin oranı %4,59, bazen tutup bazen tutmayanların oranı %4,60, hiç yerine getirmeyenlerin oranı ise %2,30'dur.

Kişilerin yaşadıkları çevre ile namaz kılma, oruç tutma, dua etme gibi dinî ritüelleri yerine getirmeleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Şanlıurfa Peygamberler şehri olarak bilinen bir ilimizdir. Kur'an-ı Kerim'de adları geçen bazı peygamberlerin (Hz.Adem, Hz. İbrahim, Hz. Eyyub, Hz. İsa, Hz. Şuayb ve Hz. Musa)'ın burada yaşadığına inanılıyor olması ve bunlardan birçoğu ile ilgili dinî ziyaret yerlerinin bulunması bu ismin verilmesine neden olmuştur. Bunlar Urfa'nın kültürel hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Şanlıurfa'nın dinler açısından tarih boyunca süregelen merkezî konumu, Müslümanlar tarafından fethedildikten sonra da devam etmiştir.

Her şeyden önce Kur'an-ı Kerim'de adı geçen birçok peygamberin bu vilayet sınırları içerisinde yaşamış olması ve onlara ait birçok maddî kültür unsurlarının bulunması buranın Müslümanlar nazarında belli bir kutsiyet kazanmasına neden olmuş ve bölge kültürünün teşekkülünde din daha aktif olarak rol almıştır. Ayrıca Şanlıurfa'nın İslam'ın daha

ilk dönemlerinde fethedilmiş olması, buraya tasavvufun ve tarikatların hangi tarihte girdiğini kesin olarak tespit etmeyi güçleştirse de, bölgenin önemli kültür merkezi olması ve erken sayılabilecek dönemde önde gelen mutasavvıfların yetişmiş olması, tasavvufun ortaya çıkışı ile bu bölgeye girişinin aynı dönemlere tekabül ettiği kanaatine sevk etmektedir.

Aynı şekilde Şanlıurfa tarikatların erken girdiği bir merkez olmasının yanı sıra, İslâm dünyasında ortaya çıkan tarikatların birçoğunun farklı kollarının da teşkilatlandığı ve taraftarlarının halen yaşadığı ve faaliyetlerine devam ettikleri bir merkezdir. Tüm bu realiteler Şanlıurfa'da bu dinî, tasavvufî, mistik oluşumun etkin bir şekilde sosyal hayatın en önemli unsurları arasında yer aldığı görülmektedir.⁰¹

Şanlıurfa'nın gerek tarihinden getirdiği dinî-kültürel özellikleri, gerekse aşiret yapılanmasına dayalı bir toplum olmasından dolayı "cemaatçi bünye"ye sahip olduğu, bundan dolayı da tarikat ve cemaat gibi dine dayalı gruplarla daha sık karşılaştığı ifade edilmektedir.

Hatta bunların yasaklanması veya kısıtlanması durumunda başka isimlerle yeni cemaatler oluşturulduğu, zaman zaman da bu özelliği taşıyan bünyelerde temelde cemaatçi yapıda olmayan siyasi partiler gibi kuruluşlar dahî, mensuplarına "biz" şuurunu aşilayarak cemaat haline dönüşebildiği

ifade edilmektedir.⁰² Bu durum aşiret yapılanmasının oluşturmuş olduğu sosyolojik durumun dini anlayış ve yaşayış üzerindeki etkisini ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir.

Tablo 3: Çevre değişkenine ait ortalamalar, standart sapma değerleri ve korelasyon katsayıları (n=261)

Faktör	Ortalama	Std.Sp.	1.	2.	3.	4.
1. Çevre	3.24	1.15	1			
2. Günde Beş Vakit Namaz	2.38	1.32	0.108**	1		
3. Ramazan Orucu Tutma	1.28	0.76	0.213**	0.361**	1	
4. Dua Etmek	1.18	0.49	0.161**	0.221*	0.445**	1

*Pearson Korelasyonu $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır.

** Pearson Korelasyonu $p < .01$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3 ile sonuçları ortaya konulan korelasyon analizi araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin yönüne ve kuvvetine ilişkin fikir vermektedir. Günde beş vakit namaz kılma, Ramazan orucu tutma, dua etme ve kişinin yetiştigi çevre arasında $p < .01$ anlamlılık seviyesinde korelasyon bulunmaktadır. Tablo 3.'de kişilerin beş vakit namaz kılmaları ile yetiştikleri çevre arasında $p < .01$ anlamlılık düzeyinde pozitif yönde korelasyon vardır ($r = .108$). Ramazan ayında oruç tutmaları ile yetiştikleri çevre arasında $p < .01$ anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon bulunmaktadır ($r = .213$). Kişilerin dua etmeleri ile yetiştikleri çevre arasında $p < .01$ anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon

01. Salih Aydemir, "Şeyh Mürid İlişkileriyle Belirlenmiş Cemaat Şekli Olarak Tarikat 'Şanlıurfa - Kadirî-Şeyh Sodey ve Müridleri Üzerine Yapılan Bir Din Sosyolojisi Araştırması'". (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniv. SBE. 1998), ss.181-189

02. Salih Aydemir, "Şeyh Mürid İlişkileriyle Belirlenmiş Cemaat Şekli Olarak Tarikat 'Şanlıurfa - Kadirî-Şeyh Sodey ve Müridleri Üzerine Yapılan Bir Din Sosyolojisi Araştırması'". (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniv. SBE. 1998), s.190

görülmektedir ($r=.161$).

Kişilerin yetiştikleri çevre ile ilgili regresyon analizi sonuçları ise, günde beş vakit namaz kılma, Ramazan ayında oruç tutma ve dua etme olan bağımsız değişkenlerin kişilerin yetiştikleri çevre ile olan etkileşimini ifade eden model istatistikî açıdan anlamlıdır (Sig. = $0.000 < 0.001$). Regresyon modelinin yetiştikleri çevre üzerindeki değişimin %15'ini açıkladığı görülmektedir.

Bulgular bağımsız değişkenler açısından incelendiğinde; öğretmenlerin günde beş vakit namaz kılması $p>0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.040 beta değeri ile yetiştikleri çevre üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin Ramazan ayında oruç tutması $p>0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.181 beta değeri ile yetiştikleri çevre üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Analiz sonuçlarına göre, öğretmenlerin dua etmeleri $p<0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.093 beta değeri ile yetiştikleri çevre üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu sonuç, kişinin dinin pratik anlatımı olan ibadetler ile yetiştiği çevre arasında ilişki olduğunu desteklemektedir.

Diğer taraftan kişilerin yaşları ile dini ibadetleri yerine getirmeleri arasında da anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Araştırmamıza katılanların %10,3'ü 25 yaş ve daha altında, %24,1'i 26 – 30 yaş aralığında, %32,2'si 31 – 35 yaş aralığında, %25,3'ü 36 - 40 yaş aralığında, %8,1'i ise 41 yaş ve üzerinde yer aldığını daha önce ifade etmiştik. Genel olarak Türkiye'de yaşın

ilerlemesiyle birlikte dine olan ilginin ve dindarlık düzeyinin arttığı kabul edilmektedir.⁰¹

Tablo 4 : Yaş değişkenine ait ortalamalar, standart sapma değerleri ve korelasyon katsayıları (n=261)

Faktör	Ortalama	Std. Sp.	1.	2.	3.	4.
1. Yaş	2.96	1.11	1			
2. Günde Beş Vakit Namaz Kılma	2.34	1.32	0.047**	1		
3. Ramazan Orucu Tutma	1.28	0.76	0.361**	0.221**	1	
4. Dua Etme	1.18	0.49	0.445**	0.423**	0.102	1

* Pearson Korelasyonu $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır.

** Pearson Korelasyonu $p<.01$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4'te de görüldüğü gibi günde beş vakit namaz kılma, Ramazan orucu tutma, dua etme ve kişinin yaşı arasında $p<.01$ anlamlılık seviyesinde korelasyon bulunmaktadır. Kişilerin beş vakit namaz kılmaları ile yaşları arasında $p<.01$ anlamlılık düzeyinde pozitif yönde korelasyon vardır ($r=.047$). Ramazan ayında oruç tutmaları ile kişinin yaşı arasında $p<.01$ anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon bulunmaktadır ($r=.361$). Kişilerin dua etmeleri ile kişinin yaşı arasında $p<.01$ anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon görülmektedir ($r=.445$).

Bulgular bağımsız değişkenler açısından incelendiğinde; öğretmenlerin günde beş vakit namaz kılması $p>0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.054 beta değeri ile yaşı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin Ramazan ayında oruç tutması $p>0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.247 beta değeri ile yaşı üzerinde

01. Abdurrahman Kurt, *Dindarlığı Etkileyen Faktörler*, s. 12.

anamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Yine benzer şekilde Analiz sonuçlarına göre, öğretmenlerin dua etmeleri $p < 0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.117 beta değeri ile yaşı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar kişilerin ibadetleri ile yaşı arasında ilişki olduğunu desteklemektedir.

Öğretmenlerin dinî yaşantılarında ön plana çıkan bir başka önemli etken de cinsiyet faktörüdür.

Tablo 5: Cinsiyet değişkenine ait ortalamalar, standart sapma değerleri ve korelasyon katsayıları (n=261)

Faktör	Ortalama	Std. Sp.	1.	2.	3.	4.
1. Cinsiyet	1.42	0.49	1			
2. Günde Beş Vakit Namaz Kılma	2.34	1.32	0.057**	1		
3. Ramazan Orucu Tutma	1.28	0.76	0.445**	0.081	1	
4. Dua Etmek	1.18	0.49	0.599**	0.253**	0.112**	1

* Pearson Korelasyonu $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır.

** Pearson Korelasyonu $p < .01$ düzeyinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, günde beş vakit namaz kılma, Ramazan orucu tutma, dua etme ve kişinin cinsiyeti arasında $p < .01$ anlamlılık seviyesinde korelasyon bulunmaktadır. Kişilerin beş vakit namaz kılmaları ile cinsiyetleri arasında $p < .01$ anlamlılık düzeyinde pozitif yönde korelasyon vardır ($r = .057$). Ramazan ayında oruç tutmaları ile cinsiyet arasında $p < .01$ anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon bulunmaktadır ($r = .445$). Yine Araştırmamıza katılanların dua etmeleri ile cinsiyet arasında $p < .01$ anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon görülmektedir ($r = .599$). Bulgular bağımsız değişkenler

açısından incelendiğinde; öğretmenlerin günde beş vakit namaz kılması $p > 0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.147 beta değeri ile cinsiyet üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin Ramazan ayında oruç tutması $p > 0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.535 beta değeri ile cinsiyet üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Analiz sonuçlarına göre, öğretmenlerin dua etmeleri $p < 0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.122 beta değeri ile cinsiyet üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar kişilerin cinsiyetleri ile dinî yaşantı arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bunların yanında ibadetlerle kişilerin aile yaşamları, anne babanın dinî anlayış ve yaşayışları arasında da anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir.

Din ve dindarlık algısı

Araştırmamıza katılanların %5,75'i kendisini çok dindar, %64,36'sı dindar, %28,74'ü az dindar, %1,15'i de ilgisiz olarak tanımlamıştır. Öğretmenlerin öznel dindarlık algıları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Kendisini çok dindar olarak tanımlayanların oranı bayanlarda %4,00 olarak gerçekleşirken, erkeklerde %8,11 olarak gerçekleşmiştir.

Dindar olarak tanımlayanların oranı bayanlarda %74,00, erkeklerde %51,35 olarak gerçekleşmiştir. Az dindar olarak tanımlayanların oranı bayanlarda %20,00, erkeklerde %40,54 olarak gerçekleşmiştir. Kendisini ilgisiz olarak tanımlayanların ise tamamen bayanlardan oluştuğu görülmüştür.

Satılmış Öz

Burada en dikkat çeken oran kendisini dindar olarak tanımlayanlarda bayanların lehine yaklaşık olarak %23 lük bir fark ortaya çıkarken, az dindar olarak tanımlayanlarda erkeklerin lehine yaklaşık %21 farkın ortaya çıkmasıdır.

Öğretmenlerin din algılarında da farklılıkların olduğu görülmüştür. Örneğin, “bir dine inanma ihtiyacı, insanların cehalet ve irade zayıflığından doğar” sorusuna verilen cevapların oranı şu şekildedir. Katılıyorum %3,45, kararsızım %3,45, kesinlikle katılıyorum %3,45, katılmıyorum %21,84, kesinlikle katılmıyorum %67,82.

Öğretmenlerin cinsiyetleri ile dini anlayışları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

74

Tablo 6: Değişkenlere Ait Ortalamalar, Standart Sapma Değerleri ve Korelasyon Katsayıları (n=261)

* Pearson Korelasyonu

p<.05 düzeyinde anlamlıdır.

** Pearson Korelasyonu

p<.01 düzeyinde anlamlıdır

Yandaki tabloda sonuçları ortaya konulan korelasyon analizi araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerin yönüne ve kuvvetine ilişkin fikir vermektedir. “İkisi de evli olmayan reşit kadın ve erkeklerin birlikte olmaları normal karşılanmalıdır.”, “Evlilik dışı cinsel ilişki günahtır.”, “Din, insanı içki, kumar, uyuşturucu vb. kötü alışkanlıklardan korur.”, “Bir evliyanın kabrini ziyaret etmek, bana huzur verir.” vb. kötü alışkanlıklardan

korur.”, “Bir evliyanın kabrini ziyaret etmek, bana huzur verir.” İfadeleri ile kişinin cinsiyeti arasında p<.01 anlamlılık seviyesinde korelasyon bulunmaktadır.

Tablo'da kişilerin “İkisi de evli olmayan reşit kadın ve erkeklerin birlikte olmaları normal karşılanmalıdır.” ifadesi ile cinsiyet arasında p<.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde korelasyon vardır (r=.245). “Evlilik dışı cinsel ilişki günahtır.” ifadesi ile cinsiyet arasında p<.01 anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon bulunmaktadır (r=.089). “Din, insanı içki, kumar, uyuşturucu vb. kötü alışkanlıklardan korur.” ifadesi ile cinsiyet arasında p<.01 anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon görülmektedir (r=.239). “Bir evliyanın kabrini ziyaret etmek, bana huzur verir.” ifadesi ile cinsiyet arasında p<.01 anlamlılık seviyesinde pozitif yönde korelasyon görülmektedir (r=.150).

Faktör	Ort.	Std.Sp	1.	2.	3.	4.	5.
1. Cinsiyet	1.42	0.49	1				
2. “İkisi de evli olmayan reşit kadın ve erkeklerin birlikte olmaları normal karşılanmalıdır.”	3.83	1.24	0.245**	1			
3. “Evlilik dışı cinsel ilişki günahtır.”	3.48	1.35	0.089**	0.059	1		
4. “Din, insanı içki, kumar, uyuşturucu vb. kötü alışkanlıklardan korur.”	1.43	1.08	0.239**	0.162**	0.161**	1	
5. “Bir evliyanın kabrini ziyaret etmek, bana huzur verir.”	4.44	0.99	0.150**	0.131**	0.210	0.134*	1

“İkisi de evli olmayan reşit kadın ve erkeklerin birlikte olmaları normal karşılanmalıdır.”, “Evlilik dışı cinsel ilişki günahtır.”, “Din, insanı içki, kumar, uyuşturucu vb. kötü alışkanlıklardan korur.” ve “Bir evliyanın kabrini ziyaret etmek, bana huzur verir.” ifadeleri olan bağımsız değişkenlerin kişilerin cinsiyeti üzerindeki etkilerini ifade eden model istatistikî açıdan anlamlıdır (Sig. = 0.000 < 0.001). Regresyon modelinin cinsiyet üzerindeki değişimin %25’ini açıkladığı görülmektedir.

Bulgular bağımsız değişkenler açısından incelendiğinde; öğretmenlerin “İkisi de evli olmayan reşit kadın ve erkeklerin birlikte olmaları normal karşılanmalıdır.” ifadesi için $p > 0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.307 beta değeri ile cinsiyet üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Yine öğretmenlerin “Evlilik dışı cinsel ilişki günahtır.” ifadesine $p > 0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.139 beta değeri ile cinsiyet üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Analiz sonuçlarına göre, öğretmenlerin “Din, insanı içki, kumar, uyuşturucu vb. kötü alışkanlıklardan korur.” ifadesi için $p < 0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.114 beta değeri ile cinsiyet üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde öğretmenlerin “Bir evliyanın kabrini ziyaret etmek, bana huzur verir.” ifadesine $p > 0.001$ anlamlılık seviyesinde ve 0.184 beta değeri ile cinsiyet üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar din anlayışı ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımından önemlidir.

Aynı şekilde din anlayışı ile öğretmenlerin yaşı ve sosyal çevreleri

arasında da anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Dinin insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğu kabul edilmekle birlikte, din ve dindarlık tanımlarının farklılaştığı ve çeşitlendiği bilinen bir gerçektir. Bu farklılaşma ve çeşitlenmede dinin sosyolojik bir olgu olmasının payı büyüktür. Bu çeşitliliğin sadece dinler farklılığı boyutunda kalmadığı, aynı dinî yapılanma içerisinde de dinî anlayış ve yaşayış tarzında zaman zaman farklılaşmaların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu farklılaşmanın cinsiyet, yaş, sosyo-kültürel çevre gibi birçok nedeni zikredilebilir.

Araştırma konumuz olan öğretmenlerin inanma düzeyleri ve dinî pratiklerin yerine getirilmesi bakımından Türkiye ortalaması ile paralellik arz ettiği, zaman zaman da Türkiye ortalamasına oranla farklılaştığı görülmektedir.

Araştırma konumuz olan öğretmenlerin dinî anlayış ve yaşayışlarında cinsiyet, yaş, aldıkları eğitimin yanında, sosyo kültürel çevrelerinin, aile yapılarının ve özellikle üniversite öğrenimi boyunca buldukları çevrenin etkisinin olduğu görülmektedir.

Bunların yanında öğretmenlerin meslekleri ve konularının gerekliliği olarak dinî anlayış ve yaşayışlara karşı tarafsız kalmaya çalıştıkları ve dinî farklılıkları ön plana çıkarmamaya özen gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Genel olarak yapılan dindarlık tipolojilerinin araştırma konumuz olan öğretmenler için de farklı şekillerde sıralanması ve deneklerimizin bu tipolojiler içerisinde sınıflandırılması

mümkünse de öğretmenlik mesleğinin getirmiş olduğu bir sonuç olarak yeni bir dindarlık tipolojisinin ortaya çıktığı da görülmektedir. Bu tipoloji *profession dindarlık* olarak ifade edilebilir. Bu tipolojide mesleki bir farklılık olarak tüm dindarlık tipolojileri içerisinde başat rol oynayan dini anlayış ve yaşayışın, aynı zamanda sosyal tezahürünün ifadesinin öğretmenlerde ön plana çıkarılmamasıdır. Diğer bir ifade ile öğretmenler din ve dindarlık anlayışlarını inanç, ibadet ve algı düzeyleri ne olursa olsun kendi iç âlemlerinde yaşamayı ve bu yaşam biçimlerini mümkün mertebe dış âleme yansıtılmayı tercih etmektedirler. Bu dindarlık tipolojisinde mesleki bir gerekliliğin ön kabulünün yanında, eğitimin ve özellikle öğretmenlerin sosyal bir zorunluluk olarak, gerek üniversite öğrenimi gerekse öğrenim sonrası iş hayatlarında yer alan inanç ve ibadet çeşitliliğinin etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir.

Din ve din anlayışlarının mesleki özelliklere göre farklılıklar arz ettiği ve mesleki gerekliliklerin zaman içerisinde dini anlayış ve yaşayışla karşılıklı etkileşim halinde olduğu görülmektedir. Her ne kadar Weber mesleklere göre bir din tipolojisi ortaya koymuşsa da bu tipolojilerin günümüz şartları içerisinde yeniden belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Abstract

(Teacher's Understanding and Way of Living of Religion Within the Frame of Religion and Religiousness)

It is assumed that religion is as old as history of humanity. On the other hand,

it is observed that religion, religiousness definitions and religiousness typologies differentiate. Probably one of the basic reasons of this issue is the difference between people's religion and religiousness understanding and way of living. Many reasons which effect these differentiations are suggested by sociologists. One of these reasons is mutual interaction between vocational differentiation and necessity and religious understanding and way of living. Another important reason of differentiation is the level of education. In our research, the aim is to introduce the religious understanding and way of living of teachers (who have a certain level of education) and the sociological reasons of this understanding and way of living.

Key words: Religion, religiousness, teacher, profession

Kaynakça

- Akseki, Ahmet Hamdi. *İslam Dini*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1983.
- Arslantürk, Zeki. *Kutsalın Dönüşü*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 1998.
- Aydemir, Salih. "Şeyh Mürid İlişkileriyle Belirlenmiş Cemaat Şekli Olarak Tarikat 'Şanlıurfa - Kadirî-Şeyh Sodey ve Müridleri Üzerine Yapılan Bir Din Sosyolojisi Araştırması'". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. SBE. 1998.
- Er, İzzet. *Din Sosyolojisi*. İkinci Basım. Ankara: Akçağ Yay., 2008.
- Freyer, Hans. *Din Sosyolojisi*. Çeviren: Turgut Kalpsüz, Ankara: Ank. Ün. Basımevi, 1964.
- Güler, Özlem. "Tanrı Algısı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *AÜİFD*, XLVIII, 2, 2007.
- Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: